

Konflikteja luova opettaja

Hannu Suni: Röyhkeä opettaja. Esa Paavo-Kallion todellisuuskäsitykset, nälkävuodet ja maailmojen konflikti 1867–1913. Suomen Kirkkohistorialisen Seuran toimituksia 228. Suomen Kirkkohistoriallinen Seura 2014. 200 s. ISBN 978-952-5031-78-2.

Kielellinen käänne, mikrohistoria ja viimeisimpänä ”uusi historia alhaalta” ovat nostaneet entistä näkyvämmiin esiin epätyypilliset yksilöt ja marginaaliin painuneet henkilöt historiallisina toimijoina. Näihin tutkimussuuntauksiin kiinnittyy myös teologian tohtori Hannu Sunin tutkimus ”röyhkeästä opettajasta” Esa Paavo-Kalliosta (1858–1936), joka herätti ristiriitoja sekä uskonnollisilla että poliittisilla näkemyksillään 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.

Paavo-Kallio on aiemmassa tutkimuksessa esitetty lähinnä varhaiseksi työväenkirjailijaksi, mutta Suni tuo selvästi esiin hänen moninaiset muut toimintapiirinsä. Paavo-Kallio oli torpan poika, joka etsi sosiaalista nousua kouluttautumalla kansakoulunopettajaksi. Opettajan roolinsa rinnalla hän esiintyi kansankirjailijana, raittius- ja nuorisoseuramiehenä, maallikkosaarnaajana, perinteenkerääjänä ja 1900-luvun taitteesta alkaen työväenaktivistina. Omintakeisten aatteidensa ja uppiniskaisen persoonallisuutensa johdosta Paavo-Kallio ajautui eri uskonnollisissa yhdyskunnissa ja kansalaisjärjestöissä kuitenkin toistuvasti konflikteihin.

Kuten teoksen otsikosta käy ilmi, 1860-luvun nälkävuodet tarjoavat Sunille keskeisen avaimen Paavo-Kallion ajattelun tulkitsemiseen. Isossakyrössä syntynyt Paavo-Kallio koki nälkävuodet lapsuu-

dessaan, ja Sunin mukaan nälän ja osattomuuden kokemukset vaikuttivat merkittävästi hänen identiteettiinsä. Teoksesta välittyvä kuitenkin mielikuva, että Paavo-Kallio käsitteli nälkävuosia suoraan vain parissa vuonna 1913 kirjoittamassaan tekstissä. Tämä herättää kysymyksen, painottuvatko nälkävuodet tutkimuksessa liiaksikin hänen toimintansa ja käsitystensä selittäjinä.

Tutkimuksesta tekee erityisen arvokkaan Sunin kyky eritellä ajan uskonnollisten liikkeiden vivahteita ja niiden heijastumista Paavo-Kallion toiminnassa ja todellisuuskäsityksissä. Paavo-Kallio näyttää nimittäin vaihtaneen uskonnollista yhteisöä kuin paitaa ennen kauttaan työväenliikkeessä. Hän eli lapsuutensa körttiläisyyden vaikutuksen alaisena, tutustui 1880-luvun Oulun-vuosinaan lähemmin lestadiolaisuuteen ja myöhemmin etsi paikkaansa niin vapaakirkollisuuden, baptistien, strömborgilaisten kuin metodistienkin piiristä. Paavo-Kallio näyttää ajattelussaan vähitellen edenneen kohti antinomismia eli synnin sekä hengellisten ja yhteiskunnallisten lakien väheksyntää. Tähän liittyi perinteisen avioliittokäsityksen hylkääminen. Olennaisinta siirtymässä oli se, että Paavo-Kallio alkoi tulkita sosiaalisen ja yhteiskunnallisen hierarkian ihmisten keksimäksi eikä Jumalan absoluuttiseksi järjestykseksi.

Paavo-Kallion toimintaa ja käsityksiä eritellessään Suni tarjoaa paljon uutta tietoa uskonnollisen liikehdinnän ja työväenliikkeen suhteesta. Jo aiemmassa tutkimuksessa on vihjailtu, että uusevangeliset virtaukset itse asiassa tukivat työväenliikkeen nousua kentätasolla, mutta Suni esittää tämän tulkinnan perustellummin. Hänen mukaansa Paavo-Kallioon vedonneet uusevangeliset ja maallikkojohtoiset ryhmät ajoivat sosiaalidemokraattien tapaan uskontoa yksityisasiaksi sekä kyseenalaistivat kirkollisen ja yhteiskun-

nallisen auktoriteettijärjestelmän ja tapakulttuurin. Lisäksi uusevankeiset ryhmät suuntasivat saarnatoimintansa köyhälistölle ja antoivat oikeutuksen yrittää mahdollisuuksien tasa-arvon välitöntä toteuttamista, aivan kuten työväenliike 1900-luvun alkuvuosina.

Esa Paavo-Kallion elämänvaiheissa silmiinpistävä piirre on hänen liikkuvaisuutensa. Paitsi että hän kuljeskeli matkasaarnaajana ja agitaattorina, hän myös muutti toistuvasti paikkakunnalta toiselle. Suni selittää muuttoliikettä Paavo-Kallion lyhytjännitteisellä luonteella, jonka vuoksi hän aloitti innokkaasti uusia projekteja, mutta kylästyivät niihin nopeasti. Liikkuvuuden merkitystä Paavo-Kallion elämässä olisi silti voinut pohtia laajemmin. Miten liikkuvuus esimerkiksi vaikutti röyhkeän opettajan henkilö- ja perhesuhteisiin, joiden käsittely jää tutkimuksessa niin ikään niukaksi?

Tutkimuksen pääpaino on lopulta Paavo-Kallion elämänvaiheissa 1880- ja 1890-luvulla, mutta se huomioi myös tämän toiminnan sosiaalidemokraattisessa työväenliikkeessä 1900-luvun ensi kymmenellä. Sen sijaan Suomen ja Venäjän kriisiytyvän suhteen vaikutus Paavo-Kallion toimintaan jää miltei pohtimatta. Miten hän asennoitui esimerkiksi routavuosien laillisuustaiستeluun uskonnollisten ja luokkakäsitystensä pohjalta? Maininnan olisi ansainnut myös se, että kirkollisten ja paikallisten viranomaisten ohella myös kenraalikuvernöörin kanslia piti Paavo-Kallion ajatuksia poliittisesti niin vaarallisina, että se otti hänet tarkkailuunsa 1900-luvun alkuvuosina.

Suni tukeutuu tutkimuksessaan ansiokkaasti viimeaikaiseen tutkimukseen esimerkiksi kansanhimisten kirjallistumisesta ja suhteesta modernisaatioon. Lisäksi Suni hyödyntää performanssitutkimuksen näkökulmia ja Peter Burken esittelemää 'tilanteellisuuden' käsitettä, kun hän analysoi Paavo-Kallion

puhujaesiintymisiä ja vuorovaikutusta yleisöjensä kanssa. Paavo-Kallion julkinen esiintymisstrategia muuttui vuosien mittaan entistä määrätietoisemmaksi, ja hän sijoiteli puheisiinsa syöttejä kuulijoiden mielenkiinnon herättämiseksi. Tämä selittää hänen kärkeviä hyökkäyksiään esimerkiksi kirkkoa, papistoa ja avioliittoinstituutiota kohtaan: ne olivat hänelle keino luoda konflikteja ja saada yleisön emotionaalinen tuki puolelleen.

Kaiken kaikkiaan *Röyhkeä opettaja* edustaa erinomaista esimerkiksi tutkimuksesta, jossa katseen kohdistaminen epäsovinnaiseen persoonallisuuteen voi tarkentaa aiemman historiankirjoituksen luomaa kuvaa yhteiskunnallisista virtauksista ja jännitteistä. Samantyyppistä 1800- ja 1900-lukujen taitteen murroskautta marginaalihahmojen kautta lähestyvää tutkimusta on lähivuosina odotettavissa lisää, ja näille myöhemmille tutkimuksille Sunin teos tarjoaa miltei pakollisen viittauskohteen.

FT SAMI SUODENJOKI
TAMPEREEN YLIOPISTO
HELSINGIN YLIOPISTO